

ΚΕΡΚΥΡΑΪΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ · ΤΟΜΟΣ XXIII

Δ' ΠΑΝΙΟΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

ΤΟΜΟΣ Α'

ΧΡΟΝΙΚΟ — Ο ΣΟΛΩΜΟΣ ΚΑΙ Η
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ — ΑΝΑ-
ΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΤ ΚΑΙ ΑΡ-
ΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΤ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΤ

ΚΕΡΚΥΡΑ 1980

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	Σελ. ε' — στ'
ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ	. ζ' — μξ'
Ο ΔΙΟΝΤΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ ΚΑΙ Η ΝΕΟΕΛΛΗΝΙ- ΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ (Συζήτηση Στρογγυλής Τράπεζας)	» μη' — ξθ'

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ: ΙΣΤΟΡΙΑ — ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Γ. Άλιστανδράτου: Άνέκδοτα γράμματα του Ίωσήφ Μομφεράτου	Σελ. 1 — 23
Σπ. Γασπαρινάτου: Διπλωματικές περιπέ- τειες της Έπτανήσου Πολιτείας	» 24 — 37
Έλλης Γιωτοπούλου - Σισιλιάνου: Ή Κερκυραϊκή πρεσβεία του 1572 και ο αντί- κτυπος των πολεμικών γεγονότων της εποχής στην Κέρκυρα	» 38 — 46
Λουκίας Δρούλια: Ή ανέκδοτη άλληλογραφία του Δημ. Μόστρα	» 47 — 53
Διον. Ζακυθηνοῦ: Latinitas nostra	» 54 — 73
Γεωργ. Ν. Κάρτερο: Παναγιώτης Σαμαρτζής	» 74 — 80
Π. Καλλιγᾶ: Τοπογραφικά της πόλης της αρχαίας Κέρκυρας	» 81 — 88
Έλένης Κούκου: Τά φιλελεύθερα κινήματα στην Εύρώπη στις αρχές του 19ου αιώνα και ἡ φιλελεύθερες απόψεις του Ίωάν. Καποδίστρια	» 89 — 99
Αϊκ. Κουμαριανοῦ: Θεόκλητος Φαρμακίδης πρός Κωνσταντίνο Άσώπο 1819 - 1832	» 100 — 194

Σ π ύ ρ ο υ Δ. Λ ο υ κ ά τ ο υ: Ἐκθέσεις Ἑλλήνων Προξένων στὰ Ἀγγλοκρατούμενα Ἐπτάνησα 1848 - 1849	Σελ. 195 — 206
Ἀ ν τ ω ν. Λ ι ά κ ο υ: Τὸ κίνημα τοῦ Γαριβάλδι καὶ τὰ Ἐπτάνησα	» 207 — 215
Γ ε ω ρ γ. Ν. Λ ε ο ν τ σ ί ν η: Τὸ ἀστικοαγροτικὸ κίνημα στὰ Κύθηρα καὶ ὁ καταστατικὸς χάρτης τῆς πολιτικῆς διοικήσεως τῶν χωρικῶν	» 216 — 242
Χ ρ ύ σ α ς Μ α λ τ ε ζ ο υ: Τὸ Ἀνδραγαθικὸ Ἀρχεῖο τῆς Νεαπόλεως καὶ τὸ Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο τῆς Ζακύνθου	» 243 — 255
Π α ν α γ. Ν. Μ ο σ χ ο ν ᾱ: Ἡ Κεφαλονιά τὸ 16ο καὶ 17ο αἰῶνα σύμφωνα μὲ τὶς μαρτυρίες τῶν ξένων περιηγητῶν	» 256 — 263
Ν. Γ. Μ ο σ χ ο ν ᾱ: Τὸ Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο τῆς Κεφαλονιάς	» 264 — 273
Ν. Γ. Μ ο σ χ ο ν ᾱ: Χειρόγραφος τοπογραφικὸς χάρτης τῆς Λευκάδας καὶ Ἀμβρακικοῦ	» 274 — 279
Γ ε ω ρ γ. Ν. Μ ο σ χ ὀ π ο υ λ ο υ: Τὸ Ἀρχεῖο τοῦ Α. Τσιτσέλη	» 280 — 292
Γ ε ρ. Η. Π ε ν τ ὄ γ α λ ο υ: Γεώργιος Μόσχος	» 293 — 302
Γ ε ω ρ γ. Π λ ο υ μ ῖ δ η: Ἡ Ἱστορικὴ Σχολὴ τῆς Ἐπτανήσου καὶ ὁ Παναγ. Χιώτης	» 303 — 306
Γ. S c i r ὀ: Ἡ Κέρκυρα καταφύγιον Ἑπειρωτῶν δυναστῶν κατὰ τὸν ΙΔ' καὶ ΙΕ' αἰῶνα	» 307 — 314
F. T h i r i e t: Agriculteurs et Agriculture à Corfou	» 315 — 328
Κ. Ν. Τ ρ ι α ν τ α φ ὄ λ λ ο υ: Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Κ. Κωστάκη εἰς τὰς Ἰονίους Νήσους (Φεβρουάριος — Μάρτιος 1864)	» 329 — 357
Γ ε ρ. Τ υ π ᾱ λ ὀ υ — Λ α σ κ α ρ ᾱ τ ο υ: Οἰκὸσσημα Κερκυραϊκῶν Οἰκογενειῶν	» 358 — 382
Σ π. Χ α ρ ο κ ὀ π ο υ — Φ. Χ α ρ ο κ ὀ π ο υ: Ἀπὸ τὸ ἱατρικὸ καὶ κοινωνικὸ ἔργον τοῦ Καποδίστρια	» 383 — 389
Μ. Κ ε φ α λ λ η ν ο ῦ — H a t t e r s l e y S m i t h Ἡ ταυτότητα τοῦ James Callander	» 390 — 394

- Ἄ γ γ. Χ ω ρ έ μ η: Ἀρχαῖκὸ ἀέτωμα ἀπὸ τὸ Φιγαρέτο
τῆς Κερκύρας Σελ. 395 — 404
- Ἰ ω ά ν. Δ. Ψ α ρ ᾱ: Γιά μερικὲς ἄγνωστες πηγὲς τῆς
ἐπτανησιακῆς ἱστορίας » 405 -- 416
- Λ. Μ α ρ τ ί ν η: Ἀνέκδοτες ἐπιστολὲς τοῦ Δ. Μόστρα
πρὸς τὸν Ἰωάν. Καποδίστρια » 416 -- 435

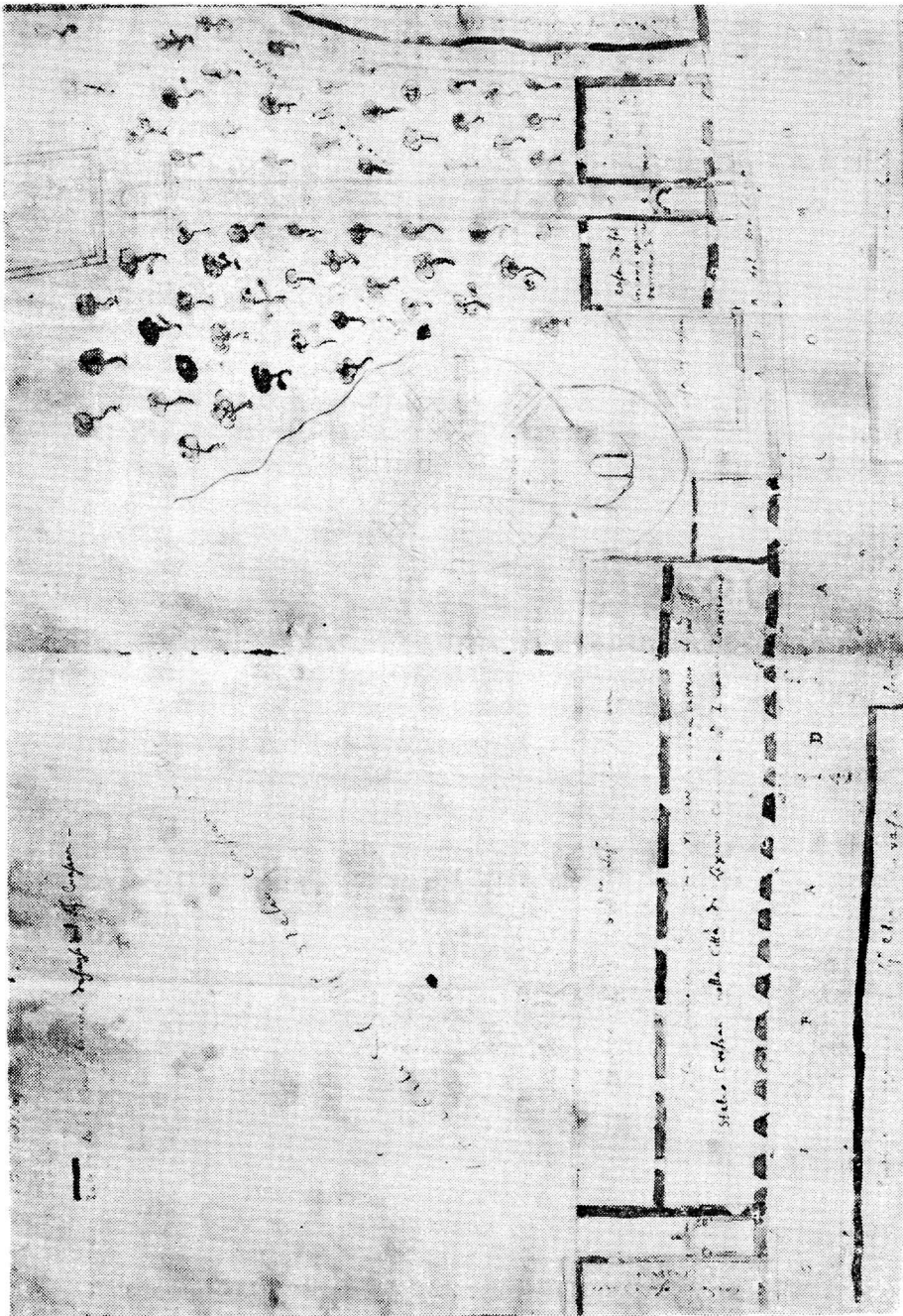
Ν. Γ. ΜΟΞΧΟΝΑΣ

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΗΣ ΚΕΦΑΛΟΝΙΑΣ
ΠΗΓΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΤΩΝ ΟΙΚΙΣΜΩΝ ΤΟΥ ΝΗΣΙΟΥ

Στή διάρκεια των εργασιών για την ανασυγκρότηση του Τοπικού Ιστορικού Αρχείου της Κεφαλονιάς¹ βρέθηκε μεγάλος αριθμός από έγγραφα με περιεχόμενο πολεοδομικό και αρχιτεκτονικό. Τα έγγραφα αυτά, όλα του 19ου αιώνα, αποτελούν αιτήσεις με υποβολή σχεδίων προς τις αρμόδιες τοπικές υπηρεσίες του Ίονιου Κράτους για την έγκριση ανέγερσης νέων ή διασκευής παλιότερων οικοδομών². Το μεγαλύτερο μέρος από το αρχειακό αυτό υλικό σώζεται σε καλή ή σχεδόν καλή κατάσταση ή έχει ύποπτεϊ μερική μόνο φθορά από τις

1. Βλ. Ν. Γ. Μ ο σ χ ο ν ᾶ, Τοπικόν Ιστορικόν Αρχεῖον Κεφαλληνίας, Έργασια ταξινομήσεως καὶ ἀρχειοθετήσεως (21 Ἰουλίου ἕως 31 Αὐγούστου 1970), Ἐθνικὸν Ἴδρυμα Ἑρευνῶν, Κέντρον Βυζαντινῶν Ἑρευνῶν, «Σύμμεικτα», τόμος Β', ἐν Ἀθήναις 1970, σσ. 459 - 501, Τ ο ὕ ἰ δ ι ο υ, Τοπικὸ Ἰστορικὸ Ἀρχεῖο Κεφαλονιάς, Ἐργασίες ταξινομήσεως καὶ ἀρχειοθετήσεως κατὰ τὰ ἔτη 1971 - 1976, «Κεφαλληνιακὰ Χρονικά», 2 (1977) σσ. 319 - 345.

2. Τέτοια ἔγγραφα σώζονται καὶ στὰ Ἰστορικὰ Ἀρχεῖα τῆς Κέρκυρας (πρὸβλ. καὶ Α. Ἀ γ ο ρ ο π ο ὕ λ ο υ - Μ π ι ρ μ π ῖ λ η, Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῆς πόλεως τῆς Κερκύρας κατὰ τὴν περίοδο τῆς Ἐνετοκρατίας, Ἀθήναι 1977, σ. 160, σημ. 8), τῶν Παξῶν, τῆς Λευκάδας καὶ τῆς Ἰθάκης, ἐνὸς δὲν ἔχομε ἀκόμη τὴ δυνατότητα νὰ γνωρίζομε ἂν ὑπάρχουν καὶ στὸ Ἰστορικὸ Ἀρχεῖο τῶν Κυθήρων. Ἡ ὕπαρξη τῶν ἐγγράφων αὐτῶν ὀφείλεται στὴν ἀπαίτηση τῆς πολιτείας νὰ ὑποβάλλονται σχέδια γιὰ τὴ χορήγηση ἄδειας, πὸς χωρὶς αὐτὴ ἀπαγορευόταν ἐποιαδήποτε οἰκοδόμησις. Ἡ κυβερνητικὴ πράξις τῆς 9/21 Αὐγούστου 1819, πὸς ἀπαγόρευε τὴ χωρὶς ἄδεια οἰκοδόμησις, καθόριζε ἐπίσης τὰ σχετικὰ μὲ τὴ σύνταξη καὶ τὴν ὑποβολὴ τῶν σχεδίων, καθὼς καὶ τὴ διαδικασίαν, πὸς ἔπρεπε νὰ ἀκολουθηθεῖ γιὰ τὴ χορήγηση τῆς ἄδειας. Βλ. *Gazzeta degli Stati Uniti delle Isole Jonie ἔτος 1819*, ἀριθ. 86 (9/21 Αὐγούστου), σσ. 1 - 2. Βλ. καὶ *Gli Atti e le Risoluzioni del... Parlamento degli Stati Uniti delle Isole Jonie, Corfù 1847*, σσ. 224 - 226.

Ἀρχαία Σελίου Κρασιά στὸ Λιξόφρι. Σχέδιο Πέτρου Τυτάλδου Εὐδιᾶ (ἐγγραφήθηκε τὸ 1827). Τοπικὸ Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο Κεραλονιᾶς

γενικότερες περιπέτειες του Ἀρχείου μετά τους σεισμούς του 1953³. Τὸ ὑπόλοιπο βρίσκεται σὲ κατάσταση ποὺ ἔχει μόνο ἀποκλείει τὴ δυνατότητα μελέτης, ἀλλὰ δικαιολογεῖ τὴ σκέψη ὅτι σὲ μεγάλο ποσοστὸ ἴσως πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ὀριστικὰ χαμένο γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα⁴.

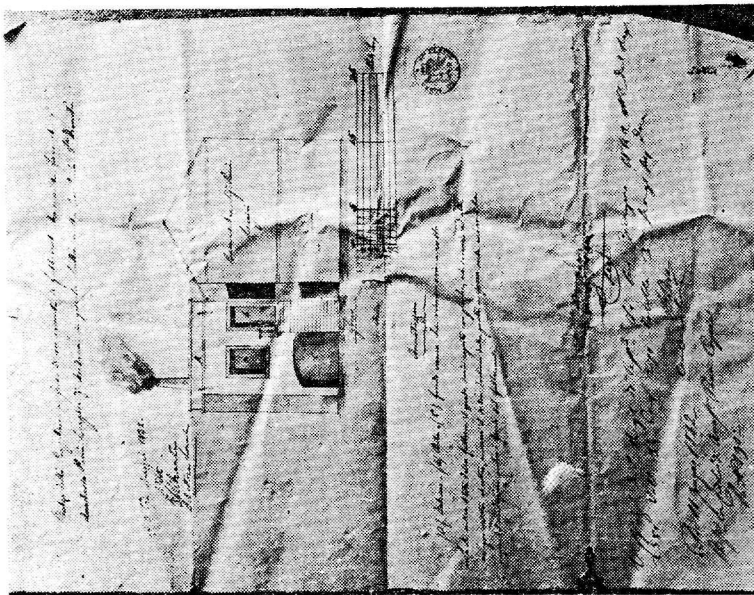
Ἡ μεγάλη σπουδαιότητα τῶν ἐγγράφων αὐτῶν καὶ ὁ κίνδυνος νὰ ἐπεκταθεῖ ἢ καταστροφῇ τους ὑπῆρξαν οἱ λόγοι ποὺ μὲ παρακίνησαν νὰ τὰ περιλάβω στοὺς ἄμεσους ἐρευνητικοὺς στόχους μου. Ἔτσι συγκροτήθηκε ἐρευνητικὴ ἐμάδα, ποὺ πραγματοποιήθηκε εἰδικὴ ἀποστολὴ στὸ Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο τῆς Κεφαλονιάς τὸν Αὐγούστο τοῦ 1977⁵. Ἡ ἀποστολὴ αὐτὴ χρηματοδοτήθηκε ἀπὸ τὸ Ἐθνικὸ Ἴδρυμα Ἑρευνῶν καὶ ἐντάχθηκε στὰ πλαίσια τῶν ἐπιστημονικῶν ἀποστολῶν τοῦ Κέντρου Βυζαντινῶν Ἑρευνῶν. Ἡ παραπάνω ἐρευνητικὴ ἐμάδα στὸ διάστημα ποὺ ἐργάστηκε στὴν Κεφαλονιά ἀρχειοθέτησε, κατέγραψε καὶ φωτογράφησε ὅλο τὸ σχετικὸ ὕλικὸ ποὺ ἡ κατάστασή του ἐπέτρεπε νὰ θιγεῖ. Συγκεκριμένα ἀρχειοθετήθηκαν 446 ὑποθέσεις ποὺ περιλαμβάνουν συνολικὰ 581 ἐγγράφα με 461 σχέδια. Παράλληλα ταξινομήθηκαν 163 ἐγγράφα σὲ ἐξαιρετικὰ κακὴ κατάσταση καὶ ὑπολογίστηκαν περίπου 200 ἐγγράφα ποὺ παραμένουν ἀταξινόμητα.

Χρονικὰ τὰ ἀρχειοθετημένα ἐγγράφα καλύπτουν τὴν περίοδο ἀπὸ τὸ 1818 ὡς τὸ 1862, ἀλλὰ πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι σὲ πολλὰ δὲν ἀναγράφεται χρονολογία (161 ἐγγράφα). Ἀπὸ ἀποψη περιεχομένου ἀναφέρονται σὲ οἰκοδόμησι νέων ἢ διασκευὴ παλιότερων ἰδιωτικῶν οἰκιῶν (τὸ μεγαλύτερο ποσοστὸ τῶν ἐγγράφων), ναῶν (8 περιπτώσεις) καὶ ἄλλων κτισμάτων, ὅπως μύλων (2 περιπτώσεις), μαντρότσιχων κ.ἄ. Τὰ ἐγγράφα συντάσσονταν ἀποκλειστικὰ στὴν ἰταλικὴ γλῶσ-

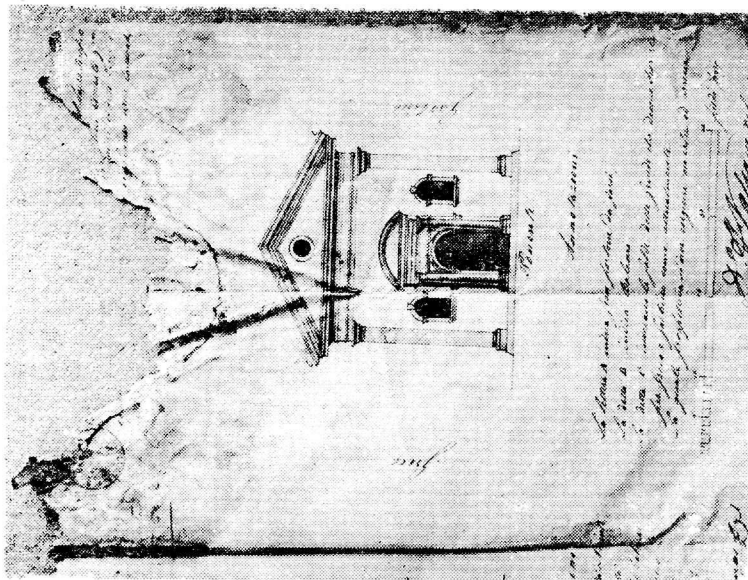
3. Μ. Ι. Μανούσακας, Ἐκθεσις περὶ τῶν ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ Ζακύνθῳ Βιβλιοθηκῶν καὶ Ἀρχείων μετὰ τοὺς σεισμοὺς τοῦ 1953, «Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος», 11 (1956), σσ. 43 - 58, ἰδιαίτερα σσ. 47 - 49 καὶ Ν. Γ. Μοσχονᾶ, Τοπικὸν Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Κεφαλληνίας, «Σύμμεικτα», ὅ.π., σσ. 464 - 465 (βλ. καὶ σ. 466).

4. Βέβαια ἡ ἐγκαρῆ ἐπέμβασις καὶ σωστὴ συντήρησις τοῦ ὕλικου θὰ περιορίσει ὅπωςδήποτε τὴν καταστροφὴν καὶ θὰ συντελέσει στὴ μερικὴ τουλάχιστο διάσωσίν του.

5. Ἡ ἐμάδα ἀπαρτίστηκε ἀπὸ τὴν φιλόλογο κ. Ἀναστασία Λαλιώτη, τὸν ἀρχιτέκτονα κ. Ν. Θ. Χολέβα, βοηθὸ στὴν ἔδρα Μορφολογίας καὶ Ρυθμολογίας στὴν Ἀρχιτεκτονικὴ Σχολὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Μετσόβειου Πολυτεχνείου, τὸν κ. Σπ. Λοῦκο, σπουδαστὴν στὴν ἴδια Σχολή, καὶ τὸν γράφοντα. Βλ. καὶ Ν. Γ. Μοσχονᾶ, Τοπικὸ Ἱστορικὸ Ἀρχεῖον Κεφαλονιάς, «Κεφαλληνιακὰ Χρονικά», ὅ.π., σσ. 320 - 321, καὶ σ. 521, σημ. 4.

Προσθήκη στὴν οἰκία Ἀναστάσου Πανῶ Καπιτῆ στὸ Ἀργοστόλι. Σχέδιο Χριστόδουλου Πήλλικα (ἐγκρίθηκε τὸ 1842). Τοπικὸ Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο Κεφαλονιάς

Πρόσωση τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Χαράλαμπος στὸ Λιξούφι. Σχέδιο Α. Βαλσαμάκη (ἐγκρίθηκε τὸ 1842). Τοπικὸ Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο Κεφαλονιάς

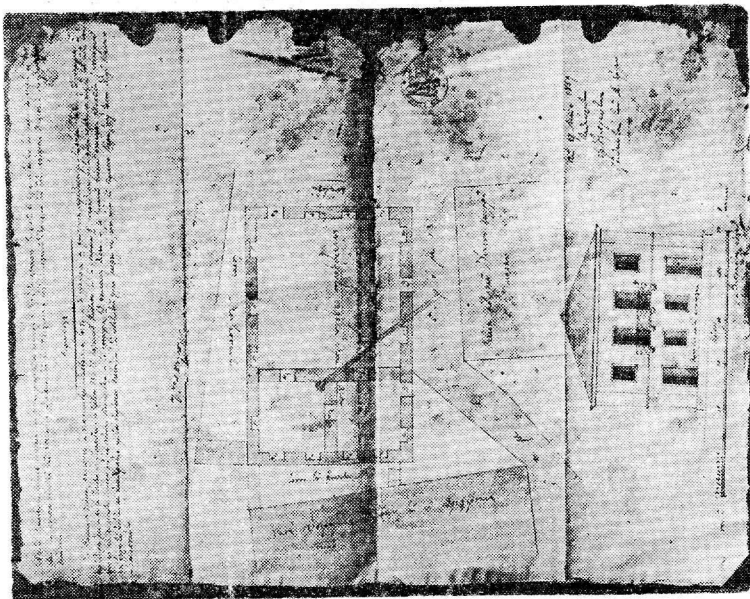
σα μέχρι το 1822, όποτε εμφανίζονται περιπτώσεις έγγραφων συνταγμένων στην ελληνική, που ή χρήση της φαίνεται να γενικεύεται μόλις το 1860°. Τα παλιότερα είναι γραμμένα σε άπλο χαρτί, ενώ από το 1839 χρησιμοποιείται χαρτί σφραγισμένο (χαρτόσημο)⁷, αξίας 20 όβολών (εκτός από μερικές περιπτώσεις του 1839 που το χαρτόσημο είχε αξία 6 πεννών)⁸.

Τα σχέδια παρουσιάζουν κατόψεις (συνήθως με τοπογραφικό της περιοχής) συχνά μαζί με όψεις των οικοδομημάτων ή των τμημάτων που πρόκειται να ανεγερθούν. Πολλά από αυτά χαρακτηρίζονται από κάποια άπλοϊκότητα στην εκτέλεσή τους και άφέλεια στην απόδοση των μορφών, ενώ άλλα αποτελούν αξιόλογα δείγματα αρχιτεκτονικού σχεδίου. Για τή σχεδίαση χρησιμοποιείται το κοινό μελάνι γραφής της εποχής, αλλά το σχέδιο (εκτός από σπάνιες περιπτώσεις) ενισχύεται με τή χρήση υδροχρώματος. Ο προσανατολισμός της οικοδομής δείχνεται με τή αναγραφή του όνόματος ενός ή περισσότερων ανέμων στο αντίστοιχο σημείο του σχεδίου. Σπανιότερα υπάρχουν τα αρχικά των ονομάτων των ανέμων και το σημείο της ανατολής σημειώνεται με ένα σταυρό. Άλλοτε πάλι υπάρχει και ή παράσταση της μαγνητικής βελόνας σε κύκλο. Η κλίμακα του σχεδίου αποδίδεται στα παλιότερα έγγραφα σε δευτετικά θήματα (1819 - 1822) ή σε βενε-

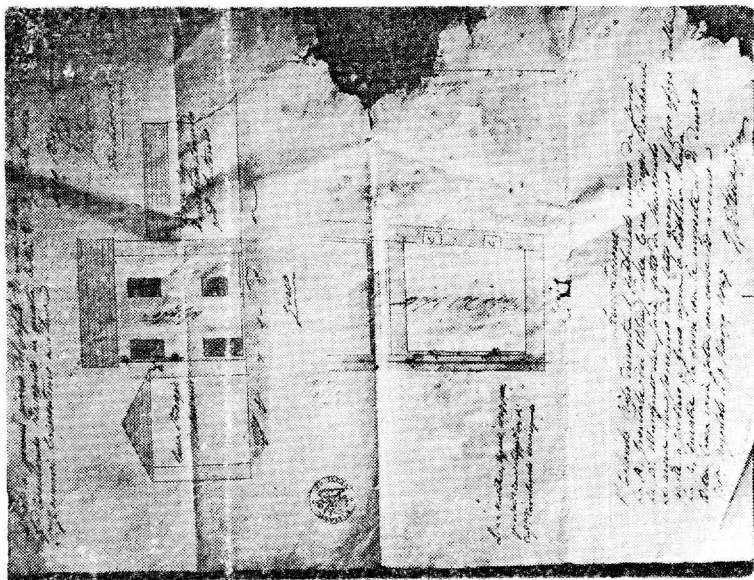
6. Το Σύνταγμα του Ίονίου Κράτους του 1817 αναγνώριζε τήν ελληνική ως εθνική γλώσσα και διακήρυττε τή σπουδαιότητα της καθιέρωσης της ως επίσημης γλώσσας του κράτους, αλλά προσωρινά επέτρεπε τή χρήση της Ιταλικής (άρθρα 4 και 5). Βλ. *Costituzione degli Stati Uniti delle Isole Jonie, Corfù 1817*, σ. 53 και Σύνταγμα του Ίονίου Κράτους των 1817 ως νυν υπάρχει μετεφρασμένο, Κεράρα 1855, σσ. 13 - 14.

7. Το χαρτόσημο (*Carta bollata*) επιβλήθηκε με τήν πράξη αριθ. 41 (26 Μαΐου 1831) του Γ' Κοινοβουλίου του Ίονίου Κράτους. Βλ. *Gli Atti e le Risoluzioni del... Parlamento degli Stati Uniti delle Isole Jonie*, ό.π., ως νυν υπάρχει μετεφρασμένο, Κεράρα 1855, σσ. 13 - 14.

8. Με τήν πράξη αριθ. 57 (15 Μαρτίου 1827) του Β' Κοινοβουλίου του Ίονίου Κράτους καθιερώθηκε ίονιο εθνικό νόμισμα σύμφωνα με τή βρετανικό νομισματικό σύστημα. Από τὰ ίονια νομίσματα θά ήταν άργυρά ή «κ ο ρ ώ ν α», (*crowns*) ή «μ ι σ ή κ ο ρ ώ ν α» (*half crown*), τὸ «σ ε λ ί ν ι» (*shilling*) και τὸ «έ ξ ά π ε ν ο» (*six pence*), ενώ χάλκινο θά ήταν τὸ «φ α ρ δ ί ν ι» (*farthing*) Βλ. *Gli Atti e le Risoluzioni del... Parlamento degli Stati Uniti delle Isole Jonie*, ό.π., σσ. 390 - 393. Με τήν πράξη αριθ. 7 (7 Μαΐου 1833) του Α' Κοινοβουλίου του Ίονίου Κράτους, ό.π., σσ. 399 - 400, ή κορώνα διαιεθήκε σε 600 «ό β ο λ ο ύ ς» (*oboli*). Έτσι διαμορφώθηκε ή ακόλουθη ίσοτιμία: 1 κορώνα = 5 σελλίνια = 60 πέννες = 600 όβολοί, όποτε 1 πέννα = 10 όβολοί.

Κάτοψη μὲ τοπογραφικὸ καὶ πρόσοψη τῆς οἰκίας Χαράλαμπος Γεωργιάδης στὸ Ἄργος. Σχέδιο Φ. Ἀλιπζάντη (θεωρημένο ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ 1859). Τοπικὸ Ἱστορικὸ Ἄρχειο Κεφαλονιάς

Πρόσοψη καὶ κάτοψη τῆς οἰκίας Χαράλαμπος Μοσχόπουλος στὸ Ἄργος. Σχέδιο Γεωργίου Πηγάδα (ἐγ-καθίηξε τὸ 1847). Τοπικὸ Ἱστορικὸ Ἄρχειο Κεφαλονιάς

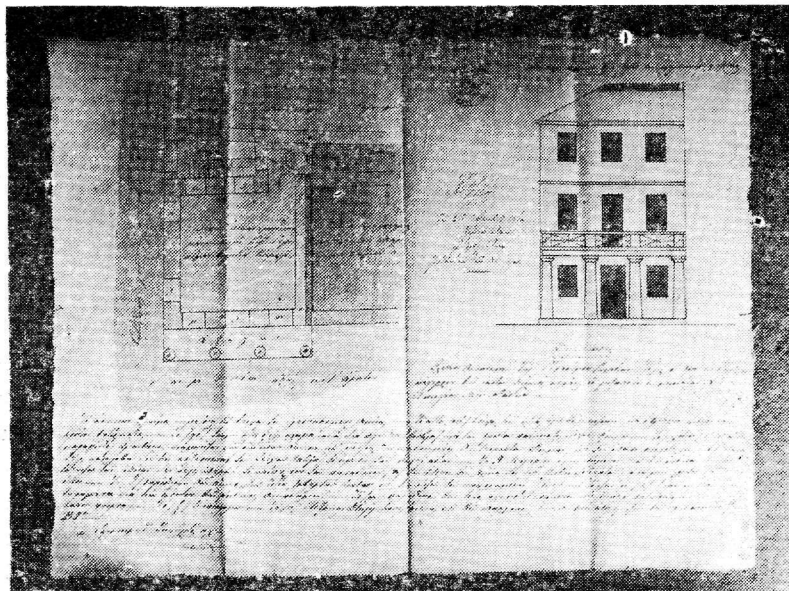
τικά πόδια (1822 - 1839), ενώ στα μεταγενέστερα σε αγγλικά πόδια (1839 - 1846), σε γυάρδες (1839) ή σε Ιονικά πόδια (από το 1839 και έπειτα). Πάνω στο σχέδιο αναγράφονται τα ονόματα των ιδιοκτητών της οικοδομής και των γειτονικών οικιών ή οικοπέδων, καθώς και άλλα επεξηγηματικά στοιχεία. Σε υπόμνημα επεξηγούνται τα σύμβολα (γράμματα και χρώματα) που υπάρχουν στο σχέδιο. Τέλος ως σημειωθεί ότι οι αναγνωστικές θέσεις των σχεδίων είναι περισσότερες από μία.

Τα περισσότερα σχέδια είναι ένυπόγραφα. Έτσι γίνονται γνωστά τα ονόματα και το έργο μιας πλειάδας μηχανικών που έδρασαν στην Κεφαλονιά τον περασμένο αιώνα. Πρόκειται για τον Χριστόδουλο Πήλλικα, τον Άναστάσιο Πήλλικα, τον Πέτρο Τυπάλδο Ευδιᾶ, τον Γεράσιμο Βάλσαμο, τον Γεράσιμο Πήλλικα, γιό του Χριστόδουλου, τον Χριστόδουλο Μεταξᾶ Ἀγγούρια, τον Φ. Ἀλιπράντη, τον Α. Βαλσαμάκη, τον Διονύσιο Τυπάλδο Πρετεντέρη και τον Ἰωσήφ Π. Τυπάλδο. Όλοι προέρχονται από γνωστές οικογένειες του νησιού. Όμως εκτός από τον Γεράσιμο Βάλσαμο, γνωστό μαθηματικό και μηχανικό, αλλά και συγγραφέα σχετικών έργων που εκδόθηκαν στην Κεφαλονιά⁹, οι άλλοι για πρώτη φορά τώρα γίνονται γνωστοί. Επίσης για πρώτη φορά γίνονται γνωστοί οι προϊστάμενοι των δημοσίων υπηρεσιών που υπογράφουν την έγκριση των σχεδίων Ν. Καρούσος, Γ. Βαλσαμάκης, Ἰωάννης Δαλλαδέτσιμας, Γ. Χωραφᾶς, Ἀνδρέας Σδρίν, Γεράσιμος Πολυκαλᾶς, Φ. Ἀλιπράντης, Χριστόδουλος Μεταξᾶς Ἀγγούριας και Δημήτριος Ἰγγλέσης. Από αυτούς οι περισσότεροι είναι προϊστάμενοι της «Πολιτικῆς Ἀστυνομίας» (*Polizia Civile*), ενώ ο Ἀλιπράντης και ο Μεταξᾶς έχουν την ιδιότητα του «Διευθυντῆ των Δημοσίων Ἔργων».

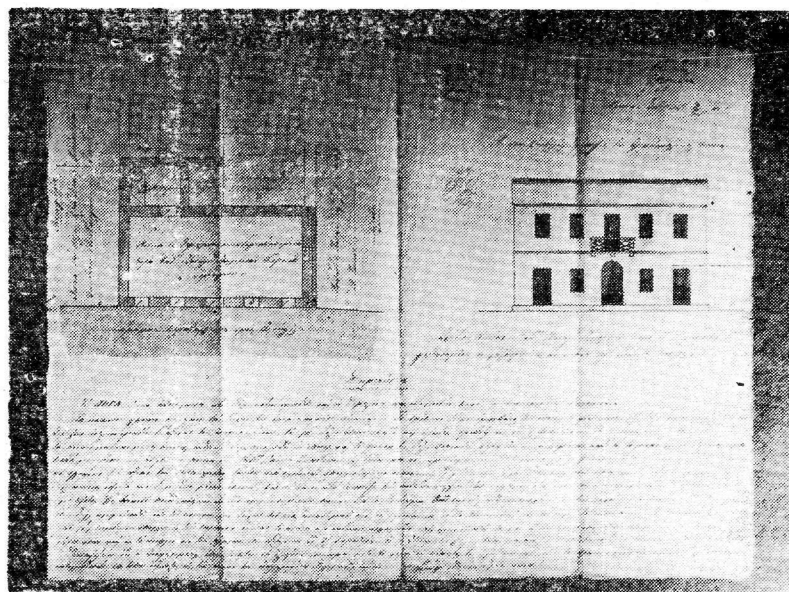
Τὰ έγγραφα που μέχρι τώρα έχουν ἀρχειοθετηθεῖ καὶ μελετηθεῖ ἀναφέρονται σὲ οἰκοδομικὰ ἔργα ποὺ ἐκτελέστηκαν στὸ Ἀργοστόλι, στὸ Λιξούρι καὶ σὲ διάφορα χωριὰ τοῦ νησιοῦ (Μαντζαβινάτα, Χαβριάτα, Μαντουκάτα, Λουκεράτα, Ἄσος, Φισκάρδο, Φάρσα, Λακήθρα, Σπλαδάτα, Κοριάννα, Κεραμειές, Σπαρτιά κ.ἄ.). Ἰδιαιτέρα μεγάλος εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐγγράφων ποὺ ἀναφέρεται σὲ οἰκοδομὲς τοῦ Ἀργοστολιοῦ καὶ τοῦ Λιξουριοῦ. Στὸ Ἀργοστόλι οἱ οἰκοδομὲς μοιράζονται σὲ ἕξι ἐνορίες¹⁰, ἐνῶ στὸ Λιξούρι εἴκοσι ἐνορίες καὶ γειτο-

9. Βλ. Ἡ λ ί α Α. Τ σ ι τ σ έ λ η, Κεφαλληνιακὰ Σύμμικτα, τόμος Α', ἐν Ἀθήναις 1904, σ. 844.

10. Τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Χρυσόστομου καὶ τῶν Ἀρχαγγέλων στὴ συνοικία Πλάχα, τῆς Παναγίας Ρακαντζῆ, τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, τῆς

Κάτοψη καὶ πρόσοψη τῆς οἰκίας Γεράσιμου Εὐσταθίου Κεφαλᾶ στὸ Λι-
ξοῦρι. Σχέδιο Ἰωσήφ Π. Τυπάλδου (ἐγκρίθηκε τὸ 1860). Τοπικὸ Ἱστο-
ρικὸ Ἀρχεῖο τῆς Κεφαλονιάς

Κάτοψη μὲ τοπογραφικὸ καὶ πρόσοψη τῆς οἰκίας Παναγῆ Πυλαρινοῦ στὸ
Λιξοῦρι. Σχέδιο Ἰωσήφ Π. Τυπάλδου (ἐγκρίθηκε τὸ 1862). Τοπικὸ Ἱ-
στορικὸ Ἀρχεῖο Κεφαλονιάς

νιέσ¹¹ — σχεδόν ολόκληρη ή πόλη και περίχωρα — καλύπτονται με σχέδια που τὰ περισσότερα έχουν τήν υπογραφή του Πέτρου Τυπάλδου Ευδιᾶ.

Οί τύποι τῶν οἰκοδομῶν, ὅπως ἐμφανίζονται στα σχέδια, ποικίλλουν. Οί κατοικίες αποτελοῦνται ἀπό ἕνα, δύο ἢ τρεῖς ὀρόφους με ἕνα ἐνιαῖο χῶρο, που πιθανότατα θά χωριζόταν ἀργότερα σέ περισσότερους με ψευδοτοιχους («μορφίντα» ὅπως ἐπικράτησε γά τους λέγε στα νησιά)¹², ἢ με πολλούς χώρους σέ κάθε ὄροφο. Ἡ στέγη εἶναι σχεδόν πάντοτε κεραμόστρωτη, σπάνια μονόρριχτη, συνηθέστερα ἀμφικλινής, τρικλινής, τετρακλινής πυραμιδοειδής ἢ σκαφοειδής, πολυκλινής. Σπάνια ἀπαντᾶ ἐπίπεδη πλακόστρωτη στέγη. Ἡ διάταξη τῆς στέγης εὐνοεῖ τή δημιουργία ὑπερώου (σοφίτας), που χρησιμοποιεῖται συνήθως σάν ἀποθήκη. Στό ἰσόγειο τῶν διώροφων και τριώροφων σπιτιῶν ὑπάρχει ἡ εἴσοδος και ἡ πρόσβαση στους ὀρόφους (ἀλλά κάποτε κατασκευάζονται και ἐξωτερικά κλιμακοστάσια), ἀποθήκες και ἄλλοι βοηθητικοί χώροι. Στόν πρώτο συνήθως ὄροφο ὑπάρχει τὸ μαγειρεῖο («μαγειριό») και οί χώροι ὑγιεινής, ἔταν προβλέπονται.

Ἐξωτερικά ὁ ἀρχιτεκτονικός ρυθμός τῶν σπιτιῶν εἶναι γενικά ἀπλός, ἀρχικά με κάποια μορφολογικά δάνεια ἀπό τή βενετική ἀρχιτεκτονική, ἀλλά με τὸν καιρὸ πλουτίζεται με νεοκλασικά μορφολογικά στοιχεῖα, που ὀφείλονται σέ ἐπιδράσεις τοῦ γεωργιανοῦ και τοῦ δικτωριανοῦ ρυθμοῦ (προστώα και στηθαῖα στους ἐξώστες). Οί ἐξώθυρες εἶναι ὀρθογωνικές ἢ τοξωτές (μπορεῖ γά ἀπαντοῦν και οί δύο τύποι στό ἴδιο χτήριο), ἐνῶ τὰ παράθυρα εἶναι ὀρθογωνικά. Παράθυρα ὑπάρχουν και στα ὑπερώα. Σέ ὀρισμένα σχέδια τὰ ἀνοίγματα τῶν προσόψεων περιβάλλονται ἀπό (λίθινα) πλαίσια και κάποτε ἐ-

Ἁγίας Τριάδας και τῆς Παναγίας τῆς Βλαχέρνας στό νοτιότερο τμήμα τῆς πόλης.

11. Τῆς Ἁγίας Τριάδας στα Δεμπονεράτα, τῆς Παναγίας στα Περγλιγάτα, τῆς Παναγίας στό Βόρτο, τοῦ Ἁγίου Νικολάου στα Μηνιατάτα, τοῦ Ἁγίου Χαράλαμπου, τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνα, τῆς ἀγορᾶς (Μαρκάτο), τοῦ Παντοκράτορα τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, τῆς Ἐθαγγελίστριας, τοῦ Ἁγίου Νικολάου στα Λιθαθινάτα, τῶν Ἀρχαγγέλων, τοῦ Ἁγίου Γεράσιμου, τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Χρυσόστομου και ἔξω ἀπό τήν πόλη στή Δρακοσπηλιά, στόν Ἅγιο Ἰωάννη στόν Πλατὸν Γιαλὸ και σέ δύο ἄλλα σημεία πρὸς τὰ ΒΔ τοῦ Λιξουριοῦ.

12. Ἡ λέξη μ ο ρ ο φ ί ν τ ο ἀποτελεῖ παραφθορὰ τοῦ ἰταλικοῦ muro finto (= τοῖχος πλαστός, ψευδοτοιχος). Σέ ἔγγραφο τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου τῆς Κεφαλονιάς με χρονολογία 1860 ἔχει ἀποδοθεῖ «πλαστοτέιχον».

πιστέφονται μὲ γείσα. Ὅριζόντιες ταινίες διατρέχουν τὰ χτήρια προβάλλοντες στὸ ἐξωτερικὸ τὰ ἐπίπεδα τῶν ὀρόφων. Γείσα ἐπιστέφουν τὶς προσόψεις καὶ συχνὰ τονίζονται οἱ γωνίες τῶν χτηρίων. Οἱ ἐξώστες ἔχουν συνήθως μικρὸ μῆκος καὶ ἀντιστοιχοῦν σὲ μία ἢ σπανιότερα σὲ δύο πόρτες. Ἐξαίρεση ἀποτελεῖ ἡ περίπτωση ἐξώστη πού ἐκτείνεται σὲ ὅλο τὸ μῆκος τῆς πρόσοψης σὰν ἐπιστέγαση προστώου.

Οἱ ναοὶ εἶναι πάντα μονόκλιτες βασιλικὲς μὲ κεραμόστρωτη ἀμφικλινὴ στέγη. Ἐξωτερικὰ διατηροῦν τὰ μορφολογικὰ στοιχεῖα τοῦ ἀπλουστευμένου τοπικοῦ μπαρόκ, περισσότερο ἐκδηλὰ στὰ καμπαναριά τοῦ ἐπίπεδου τύπου, ἢ ἀκολουθοῦν τὴ νεοκλασικὴ γραμμὴ μὲ μνημειακὲς εἰσόδους καὶ γενικότερα προσόψεις.

Τὰ κύρια δομήσιμα ὕλικά πού χρησιμοποιοῦνται εἶναι ἡ πέτρα, τὸ τοῦδλο καὶ τὸ ξύλο, ἐνῶ γιὰ συνδετικὸ ὕλικὸ χρησιμοποιεῖται ἀσβέστης, ἄμμος καὶ ἄλλα ὕλικά¹³.

Ἐκτέθησαν παραπάνω σὲ γενικὲς γραμμὲς τὰ κύρια στοιχεῖα ἀπὸ τὸ πρῶτο στάδιο τῆς δουλειᾶς καὶ τῆς ἔρευνας πού ἔχει πραγματοποιηθεῖ ὡς τῶρα. Πρόθεσή μας εἶναι νὰ συνεχιστεῖ ἡ ἔρευνα τοῦ ὕλικου καὶ νὰ δοθοῦν στὴ δημοσιότητα ὀλοκληρωμένα τὰ πορίσματα ἀπὸ τὴ μελέτη του. Εἶναι βέβαιο ὅτι πολλὰ νέα καὶ πολύτιμα στοιχεῖα θὰ ἔρθουν στὸ φῶς, πού θὰ ἐπιτρέψουν τὴν ἀποκατάσταση τῆς πολιοδομίας καὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν οἰκισμῶν τῆς Κεφαλονιάς¹⁴ στὸ θεωρητικὸ πεδίο καὶ παράλληλα θὰ ἀποτελέσουν πηγὴ ἐμπνεύσεων γιὰ σύγχρονες ἐφαρμογές, πού θὰ ξανάδιναν στὸ νησί τὴν παραδοσιακὴ του ὄψη¹⁵.

Ἐθνικὸ Ἰδρυμα Ἐρευνῶν

Ν. Γ. ΜΟΣΧΟΝΑΣ

13. Σχετικὰ βλ. καὶ Κ. Π. Φ ο κ ᾱ - Κ ο σ μ ε τ ᾶ τ ο υ, Κεφαλονιακά, Β' Ἀρχιτεκτονικά, Ἀθήνα 1962, σσ. 11 - 12.

14. Γιὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ τῆς Κεφαλονιάς δὲν ὑπάρχει καμία εἰδικὴ μελέτη. Ὅρισμένα στοιχεῖα περιέχονται στὴ μελέτη τοῦ Δ. Α. Ζ ή β α, Ἡ κατοικία στὰ Ἐπτάνησα, «Οἰκισμοὶ στὴν Ἑλλάδα» (ἐπιμέλεια Ὁρέστη Β. Δουμάνη καὶ Paul Oliver), Ἀθήνα 1974, σσ. 98 - 114. Ἀντίθετα γιὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ ἄλλων νησιῶν τοῦ Ἰονίου ὑπάρχουν οἱ μελέτες τοῦ Δ. Α. Ζ ή β α, Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῆς Ζακύνθου, Ἀθήνα 1970, τῶν Κ υ ρ ι α κ ο ὄ λ α ς Ἀ ρ γ υ ρ ο ὦ, Σ π υ ρ ῖ δ ω ν ο ς Λ ε υ κ ὸ κ ο ι λ ο υ καὶ Μ α ρ ι γ ο ὦ ς Φ ῖ λ ι π π α, Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῆς Λευκάδος, «Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Λευκαδικῶν Μελετῶν», 1 (1971), Ἀθήνα 1972, σσ. 175 - 276 καὶ τῆς Α. Λ γ ο ρ ο π ο ὄ λ ο υ - Μ π ι ρ μ π ῖ λ η, Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῆς πόλεως τῆς Κερκύρας κατὰ τὴν περίοδο τῆς Ἐνετοκρατίας, Ἀθήνα 1977.

15. Μὲ τίτλο «Ἀρχιτεκτονικὰ σχέδια τοῦ 19ου αἰῶνα στὸ Ἰστορικὸ Ἀρχεῖο Κεφαλονιάς» ἡ ἀνακοίνωση αὐτὴ δημοσιεύτηκε σὲ συμπυκνωμένη μορφή στὸ περιοδικὸ «Ζυγός», τεῦχος 36 (Ἰούλιος - Αὔγουστος 1979), σσ. 72 - 77.